O93, f. 4ra; V630, f. 18rb; N442, f. 18vb; I83, f. 34ra; VD38, f. 31va; SG670, f. 37b; Bcan4, f. 38v; E97, f. 19ra; P102; BII13, f. 28va; S105, f. 16r

ITEM[a] [b] EPISTOLA SANCTI CLEMENTIS PAPAE[c] DE[d] COMMUNI VITA ET RELIQUIS CAUSIS[e] SUIS DISCIPULIS SCRIPTA HIEROSOLIMISQUE DIRECTA.

Bcan4: LXXXII
P102; BII13: LXXXII De communi vita

[H. 82] Dilectissimis[f] fratribus et condiscipulis[g] Hierosolimis cum carissimo fratre Iacobo coepiscopo[h] habitantibus Clemens episcopus.

Communis vita, fratres, omnibus est necessaria et maxime his[i], qui deo irrepraehensibiliter militari[j] [k] cupiunt et vitam apostolorum eorumque discipulorum imitari volunt. Communis enim usus[l] omnium, quae[m] sunt in hoc mundo, omnibus esse hominibus debuit,

BII13: quod omnia omnibus communia esse debuerit

---

5. Clemens-Brief,4 a ITEM *fehlt SG670* | b *Überschrift fehlt S105* c PAPAE DE COMMUNI VITA ET RELIQUIS CAUSIS SUIS DISCIPULIS SCRIPTA HIEROSOLIMISQUE DIRECTA] DE VITA ET CONVERSATIONE ECCLESIAE PRIMITIVAE ET FRAUDOLENTORUM DAMNATIONE *SG670* **5** d DE COMMUNI VITA ET RELIQUIS CAUSIS *fehlt P102; BII13* | e CAUSIS *fehlt V630* **10** f ilectissimis *S105* | g condiscipulis *korr. aus* consdiscipulis *SG670* **11** h episcopo *VD38* **14** i nobis *I83* | j *am Rande* servare *VD38* | k militare *V630; VD38; SG670; E97; P102; BII13;;* militare *korr. aus* militari *Bcan4* **16** l *am Rande* consuetudo *VD38* | m qui *E97*

---

5. Clemens-Brief,10–65 Dilectissimis… sunt] **13–31** Communis… communia] Clem. recogn. X. 5.

---

5. Clemens-Brief,10–53 Dilectissimis… ambo] **Coll. trip. A 1,23** (*Rubrik*: Clemens in epistola quarta. Communem uitam omnibus necessariam; 11 Iacobo] Iacobo et; 20 illud] istud; 22-24 ait ... debere] communia debere ait; 25 omnia] omnia In omnibus autem sunt sine dubio et coniuges; 29 in hoc mundo *fehlt*; 53 quod] que). **10–65** Dilectissimis… sunt] **Gratian C. XII, q. 1, c. 2** (*Rubrik*: Omnibus clericis communis est uita seruanda. Item Clemens in epistola IV; 13 fratres *fehlt*; esse 17 hominibus] hominibus esse; 19 suum ... esse] dixit esse suum; 20 illud] istud; 21 divisio est] est divisio; 22 sciens esse] esse sciens; 29 in hoc mundo *fehlt*; 33 habitare ... unum *fehlt*; 44 afferebant] offerebant; 53-56 Cetera ... sunt *fehlt*; 60 vobis cavenda] cavenda vobis; 64 sed] sed etiam; 66-113 Relatum ... mentem *fehlt*). **13–56** Communis… sunt] **Coll. Ans. ded. VI,1**.

sed per iniquitatem[n] alius hoc suum dicit[o] esse, <E97, f. 19rb> et alius illud[p], et sic inter mortales facta divisio est. Denique[q] Graecorum quidam sapientissimus haec ita[r] sciens[s] esse ait[t] [u]

VD38: Quod inter amicos omnia debent esse communia

communia debere[v] <V630, f. 18va> esse amicorum omnia[w]. In[x] omnibus autem sunt sine dubio et <BII13, f. 28vb> coniuges. Et sicut non potest, <VD38, f. 31vb> inquit, dividi aer <SG670, p. 38a> neque splendor solis, ita nec[y] reliqua, quae <Bcan4, f. 39r> communiter in hoc mundo omnibus data sunt ad habendum <I83, f. 34rb> dividi debere, sed habenda esse communia. <O93, f. 4rb> Unde et dominus per prophetam loquitur dicens: Ecce quam bonum et quam iocundum[z], habitare fratres in unum, et reliqua. Istius enim consuetudinis more retenta[a] [b] etiam apostoli eorumque discipuli[c], ut praedictum est, una nobiscum et[d] vobiscum communem vitam duxere[e], unde[f] bene[g] nostis, erat multitudinis eorum cor unum et anima una, nec[h] quisquam eorum aut nostrum de his, quae possidebat[i], aliquid suum[j] esse dicebat, sed omnia illis et nobis erant communia, nec[k] quisquam egens[l] erat inter nos. Omnes vero, qui domos vel agros possidebant, vendebant[m] eos <N442, f. 19ra>, et pretia eorum[n] et reliquas res, quas habebant,

---

19 n iniquitatem *korr. aus* niquitatem *O93* | o dixit *V630; E97* **20** p istud *V630; E97* **21** q Dinique *I83* **22** r ita sciens esse] sciens esse ita *V630* | s sciens esse] esse sciens *E97* | t ita *V630* u ait communia debere] communia debere ait *E97* **24** v debere esse] ese debere *Bcan4* **25** w omnia *korr. aus* omnia. In omnibus autem sunt sine dubio et coniuges *VD38* | x In omnibus autem sunt sine dubio et coniuges *fehlt I83; SG670; Bcan4; S105* **28** y nec *korr. aus* ne *Bcan4* **33** z *am Rande* letum *VD38* **34** a *am Rande* servato *VD38* | b retento *korr. aus* retenta *V630;* retento *SG670; Bcan4; E97; S105* **35** c discipuli *korr. aus* discipulis *V630* **36** d et vobiscum *fehlt VD38; P102; BII13* | e duxere *korr. aus* duxerunt *BII13* **37** f Unde] Unde ut *korr. aus* unde *V630* | g bene] bene ut *SG670; S105* **38** h Ne *I83;* nec *korr. aus* ne *SG670; Bcan4* **39** i possidebat *korr. aus* possedebat *SG670* | j suum esse *korr. aus* suum *BII13* **40** k nec *korr. aus* ne *Bcan4* **41** l aegens *korr. aus* agens *S105* **42** m vendebant *korr. aus* vendebat *V630* **43** n eorum et *korr. aus* eorum *O93*

32–33 Ecce…unum] Ps. CXXXII. 1. **37–41** erat…erat] Act. ap IV 32. 34. 35.

afferebant ponentes ante pedes apostolorum, sicut nobis<SG670, p. 38b>cum quidam vestrum cognoverunt et viderunt, et dividebantur singulis[o], prout cuique opus erat.

Ananias autem vir austerus[p] [q], et Safira[r] uxor eius, qui mentiti sunt apostolis de pretio agrorum suorum[s], quos vendiderant[t], nobis praesentibus in conspectu omnium circumstantium[u] a conspectu apostolorum propter[v] pecca<I83, f. 34va>tum eorum et mendacium, quod fecerunt, mortui delati[w] sunt ambo. Cetera[x], quae[y] de talibus cognovimus et vidimus, <VD38, f. 32ra> nec recorda<S105, f. 16v>tio<BII13, f. 29ra>ne nec demonstratione digna sunt.

Bcan4: LXXXIII

P102; BII13: LXXXIII Oboediendum esse doctrinis et exemplis apostolorum

[H. 83] Quapropter haec[z] vobis[a] cavenda[b] [c] mandamus, et doctrinis et exemplis apostolorum oboedire praecipimus, quia[d] hi[e], qui eorum[f] mandata postponunt[g], non solum[h] rei, sed et[i] extorres[j] fiunt,

---

46 o singulis *korr. aus* singuli *I83* **48** p *am Rande* durus crudelis *VD38* | q austerus *korr. aus* austeris *SG670* | r zafira *O93;* zafira, *interlinear* s *Bcan4* **49** s suorum *korr. aus* suurum *SG670* **50** t vendiderat *korr. aus* vendiderunt *O93* **51** u circumstantium *korr. aus corcumstantium O93* **52** v preter *Bcan4* **53** w *am Rande* deportati *VD38* | x Cetera] Cętera vero *korr. aus* Cętera *SG670* **54** y qua *I83* **60** z haec *korr. aus* hae *V630* | a nobis *SG670; S105* | b cavenda mandamus, et doctrinis et exemplis apostolorum oboedire praecipimus, quia hi, qui eorum mandata postponunt, non solum rei, sed extorres fiunt, quae non solum vobis cavenda] cavenda mandamus et doctrinis et exemplis apostolorum oboedire pręcipimus quia hi qui mandata eorum postponunt non solum rei sed extorres fiunt Quę non solum vobis cavenda *korr. aus* cavenda *V630* | c cavenda mandamus, et doctrinis et exemplis apostolorum oboedire praecipimus, quia hi, qui eorum mandata postponunt, non solum rei, sed et extorres fiunt, quae non solum vobis *fehlt SG670; S105* **62** d quorum *I83* | e hi *fehlt VD38* | f eorum mandata] mandata eorum *V630* **63** g praeponunt *I83; VD38;* postponunt *korr. aus* praeponunt *Bcan4* | h solum *korr. aus sola O93; Bcan4* | i et *fehlt V630; N442; I83; VD38; Bcan4; P102; BII13* | j *am Rande* alieni *VD38*

48–53 Ananias…ambo] Act. ap. V. 1.

60–72 Quapropter…capiunt] **Coll. Ans. ded. X,138**; **Regino app. III,40**. **60–118** Quapropter…satagatis] **Coll. trip. A 1,24** (*Rubrik*: Apostolorum exempla imitanda; 66-113 Relatum ... mentem *fehlt*)

quae non solum vobis cavenda, sed[k] omnibus praedicanda sunt.

Relatum[l] est etiam nobis, quod quidam vestris[m] in partibus commorantes adversantur sanis doctrinis, et prout eis videtur, non secundum traditionem patris[n], sed[o] iuxta suum sensum docere videntur. Multas enim quidam[p], <E97, f. 19va> ut audivimus, vestrarum partium[q] ingenium[r] [s] hominum <SG670, p. 39a> ex his, quae legunt, verisimilitudines capiunt.

Bcan4: LXXXIIII

P102; BII13: LXXXIIII Observandum ut lex dei cum legitur non secundum propriam ingenii intellegentiam legatur vel doceatur

[H. 84] Et ideo diligenter observandum est, ut lex dei, cum legitur, non secundum propriam[t] ingenii intellegentiam legatur vel doceatur. Sunt enim multa verba in scripturis[u] divinis, quae possunt trahi ad eum sensum, quem sibi unusquisque sponte[v] praesumpsit[w], sed fieri non oportet. <I83, f. 34vb> Non enim

---

64 k sed] sed et *SG670; S105* **66** l Relatum est *korr. aus* *Relatum O93* | m nostris *P102* **68** n patrum *SG670; S105* **69** o sedi *I83* **70** p quidem *Bcan4* **71** q partium] partium secundum *SG670; S105* | r ingenium *fehlt VD38; P102; BII13* | s ingenium hominum] ingeniosi homines *E97* **77** t propriam ingenii *korr. aus* propriam *V630* **79** u scripturis *korr. aus* scriptu *I83* **80** v spomte *Bcan4* | w promisit *V630*

69–113 Multas…mentem] Clem. recogn. X 42. 43.

66–91 Relatum…asserere] **Coll. trip. A 1,25** (*Rubrik*: Scripturas ex proprio ingenio non esse legendas; 71 ingenium hominum] ingeniosi homines; 81 fieri *fehlt*; 82 quem *fehlt*; 82 adulteris *fehlt*; 83 aut quomodo] ut quoquomodo; 84 scripturarum] scripturarum ab eo) **66–98** Relatum… declinet] **Gratian D. XXXVII, c. 14** (*Rubrik*: Ad intelligentiam sacrarum scripturarum secularium peritia est necessaria. Item Clemens; 66 est ... nobis] nobis est; 66 vestris in] in vestris; 67 adversantur ... doctrinis] doctrinis adversantur; 71 ingenium hominum] ingeniosi homines; 79 scripturis divinis] divinis scripturis; 81 fieri *fehlt*; 82 quem *fehlt*; 82 adulteris *fehlt*; 83 quomodo] quoquo modo; 83 ipsum] ipsum ex; 88 intellegentiam] scientiam; 91 ea quae] eam quam). **76–102** Et…sit] **Coll. Ans. ded. X,139**. **76–98** diligenter…declinet] **Polycarpus IV,2,1** (*Rubrik*: Qualiter lex Dei sit legenda. Clemens papa fratribus cum Iacobo Ierusolimis habitantibus; 82 adulteris] adulteretis; 91 possit ... asserere] eam quam ... asserere possit).

sensum[x], quem[y] extrinsecus[z] adulteris[a] alienum[b] et extraneum debetis quaerere, aut[c] quomodo[d] ipsum[e] scripturarum auctoritate confirmetis, sed[f] ex ipsis scripturis sensum capere[g] veritatis.

S105: Non secundum proprium liberum exponendam esse scriptura

Et ideo oportet ab eo intellegentiam discere[h] scripturarum, <BII13, f. 29rb> qui[i] [j] eam a maioribus secundum[k] veritatem sibi traditam servat[l], ut[m] et ipse possit ea[n], quae[o] recte suscepit, competenter[p] asserere. Cum enim <V630, f. 18vb> ex divi<VD38, f. 32rb>nis scripturis integram quis et firmam regulam veritatis susceperit, absurdum[q] non erit, si[r] aliquid etiam[s] ex eruditione[t] communi[u] ac liberalibus[v] studiis, quae <SG670, p. 39b> forte in pueritia[w] attigit[x] [y], ad assertionem[z] veri[a] dogmatis[b] conferat, ita tamen[c], ut, ubi vera didicit[d], falsa et simulata[e] declinet.

Incertum est enim etiam[f] iuvenibus vitae[g] tempus, senibus autem iam[h] nec incertum est[i]. Non enim[j] dubitatur[k], quod quantumcumque est, quod putatur superesse, breve sit.

---

82 x sensum quem *korr. aus* sensum *O93* | y quem *fehlt SG670; E97; S105* | z extrinsecus] extrinsecus ab *korr. aus* exctrinsecus *V630* | a adulteratis *VD38; P102; BII13; adulteris] ab alteris SG670;; adulteratis korr. aus adulteris Bcan4; adulteris fehlt E97; ab alteris S105* | b alienum] alienum ei *E97* **83** c ut *E97* | d quomodo] quoquo modo *korr. aus quomodo SG670; quoquo modo E97* | e ipsum] ipsum ex *V630; E97* **84** f *am Rande* Hic *BII13* **85** g cavere *SG670; S105* **88** h discere *korr. aus* dicere *SG670; P102* **89** i qui] Qui et *SG670; S105* | j qui eam *korr. aus* quem *P102* **90** k secundum] secundum scripturarum qui eam a maioribus secundum *O93* | l servavit *korr. aus* servabit *SG670;* servabit *S105* | m ut *fehlt SG670; S105* **91** n eam *P102* | o quam *VD38; P102; BII13* | p *am Rande* congruenter *VD38* **94** q *am Rande* dissonum contrarium *VD38* | r sed *S105* **95** s etiam *fehlt SG670; S105* | t eruditione *korr. aus* ruditione *Bcan4* | u communi ac liberalibus] ac liberalibus commune *V630* | v *am Rande* De liberalibus studiis *BII13* **96** w pueritia *korr. aus* puritia *BII13* | x *am Rande* percepit didicit *VD38* | y attigit *korr. aus* adtingit *V630; Bcan4* **97** z *am Rande* adfirmationem approbationem *VD38* | a verbi *P102; BII13* | b *am Rande* doctrinae *VD38* | c tamen ut *korr. aus* tamen *O93* **98** d didicerit *E97;* didicit *korr. aus* dicit *P102* | e *interlinear* ficta *VD38* **99** f etiam iuvenibus vitae tempus, senibus autem iam nec incertum est. Non *fehlt VD38* | g vitę *korr. aus* ut te *V630* **100** h iam *fehlt SG670; S105* | i est *fehlt S105* | j enim *fehlt I83* **101** k dubitatus *I83*

Bcan4: LXXXV

P102; BII13: LXXXV Ut tam iuvenes quam senes sint valde solliciti de conversione et poenitentia

[H. 85] Et ideo tam iuvenes quam senes[l] oportet de conversione et poenitentia valde[m] esse <I83, f. 35ra> sollicitos et satis agere[n], ut de[o] reliquo ornent[p] animam suam ornamentis dignissimis, id est dogmatibus[q] veritatis, decore pudicitiae, splendore iustitiae, candore pietatis <S105, f. 17r> aliisque[r] omnibus, quibus comptam[s] decet esse rationabilem <Bcan4, f. 39v> mentem.

Unde consilium dantes vestram prudentiam hortamur, ut[t] ab apostolicis regulis non recedatis[u], sed communem vitam ducentes et scripturas sacras <N442, f. 19rb> recte intellegentes, quae domino vovistis[v], adimplere satagatis et[w] oratione assidua, cum dei <SG670, p. 40 (49)a> gratiam[x] merueritis, tunc sine suspicione mali interitus[y] vota possint <BII13, f. 29va> celebrari festiva. Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Amen[z].

O93, f. 4rb; V630, f. 18vb; N442, f. 19 rb; I83, f. 35 ra; VD38, f. 32rb; SG670, p. 40 (49)a; Bcan4, f. 39v; E97, f. 19va; P102; BII13, f. 29va; S105, f. 17r

---

106 l senex *Bcan4* **107** m *am Rande* multum *VD38* **108** n *am Rande* operari *VD38* | o *am Rande* deinceps *VD38* | p ornent *korr. aus* orne *E97* **110** q *interlinear* doctrinis *VD38* **111** r aliisque *korr. aus* aliosque *O93* **112** s *am Rande* ornatam *VD38* **115** t ut ab *korr. aus* ut *V630; SG670* | u recedatis *korr. aus* recedatis s *I83* **117** v vovistis] sunt placita vos ea salubriter (salubriter *korr. aus* salubreter *S105*) *SG670; S105;* vovistis *korr. aus* novistis *Bcan4* **118** w ut *SG670; S105;* et] et quod *E97* **119** x gratiam] gratiam obtinere *V630;* gratia obtinere *E97* **120** y interius *SG670; S105* **122** z Amen] Amen EXPLICIT *S105*

106–113 Et…mentem] cf. supr. c. XLVIII. **114–121** Unde…festiva] Turon. prov. episc. ep. ad pleb. (Mansi 9, 808). **121–122** Deus…vobis] II Cor. XIII. 11.

106–122 Et…vobis] **Coll. Ans. ded. VI,2**.